



مقاله اصلی

نقش میانجی نشخوار خشم در رابطه کارکردهای خانواده با قلدری سایبری نوجوانان

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۲/۱۲ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۲

خلاصه

مقدمه: با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی قلدری سایبری هم در جهان مجازی افزایش یافته است. پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش میانجی نشخوار خشم در رابطه کارکردهای خانواده با قلدری سایبری نوجوانان انجام شد.

روش کار: روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی از طریق الگویابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل تمامی نوجوانان ۱۵ تا ۱۷ ساله مقطع دوم و سوم متوسطه شهر مشهد بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ مشغول به تحصیل بودند. بدین منظور ۴۷۱ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند داده‌ها از طریق پرسشنامه آنلاین در مدارس ناحیه دو مشهد جمع‌آوری شدند. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه قلدری سایبری پاتچین و هیندوجا (۲۰۱۶)، کارکرد خانواده اپشتاین و بیشاب (۱۹۸۳) و نشخوار خشم سوخودولوسکی و همکاران (۲۰۰۱) بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از معادلات ساختاری در نرم‌افزار Spss نسخه ۲۶ و Smart PLS3 انجام شد.

نتایج: نتایج حاصل از معادلات ساختاری نشان داد که مسیرهای مستقیم از مؤلفه‌های کارکردهای خانواده شامل آمیزش عاطفی، حل مشکل، نقش‌ها و کنترل به نشخوار خشم، همچنین مسیر مستقیم از نشخوار خشم به قلدری سایبری و کارکرد خانواده به قلدری سایبری معنادار بودند و مسیرهای غیرمستقیم از کارکرد خانواده به قلدری سایبری با میانجیگری نشخوار خشم معنادار نبود.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج این پژوهش کارکرد خانواده و نشخوار خشم می‌توانند قلدری سایبری در نوجوانان را پیش‌بینی کنند.

کلمات کلیدی: کارکردهای خانواده، نشخوار خشم، قلدری سایبری، نوجوانان

فیروزه مجدلی^۱

مصطفی بلقان آبادی^{۲*}

احمد منصوری^۳

مهدی اکبرزاده^۴

محمد رضا خدابخش^۵

^۱ دانشجوی دکتری روانشناسی، گروه روان‌شناسی، واحد نیشابور، دانشگاه آزاد اسلامی، نیشابور، نیشابور، ایران

^۲ گروه روان‌شناسی، واحد نیشابور، دانشگاه آزاد اسلامی، نیشابور، نیشابور، ایران

^۳ گروه روان‌شناسی، واحد نیشابور، دانشگاه آزاد اسلامی، نیشابور، نیشابور، ایران (نویسنده مسئول)

^۴ گروه روان‌شناسی، واحد نیشابور، دانشگاه آزاد اسلامی، نیشابور، نیشابور، ایران

^۵ گروه روان‌شناسی، واحد نیشابور، دانشگاه آزاد اسلامی، نیشابور، نیشابور، ایران

^۶ گروه روان‌شناسی، واحد نیشابور، دانشگاه آزاد اسلامی، نیشابور، نیشابور، ایران

Email: mbolghan@gmail.com

مقدمه

دوره نوجوانی به دلیل تغییر سریع رشدی و عاطفی تأثیر مهمی در زندگی فرد و دوره‌های بعدی رشد دارد. این تغییرات در بسیاری از موارد موجب بروز مشکلات ناسازگاری رفتاری و هیجانی می‌شود (۱). نتایج بررسی‌ها نشان داده است که نوجوانان بیش از سایرین از فضای مجازی استفاده می‌کنند (۲). رسانه‌های دیجیتال انواع مختلفی از آثار مثبت را برای نوجوانان به همراه دارد. تعداد فزاینده‌ای از نوجوانان در سراسر جهان به‌طور مداوم با شبکه‌های اجتماعی باهم در ارتباط هستند (۳)؛ اما به دلیل عدم تکامل رشد جسمی و ذهنی نوجوانان نگرانی‌هایی در زمینه خطرات و آسیب‌های این فضا برای آن‌ها وجود دارد (۴). رسانه‌ها و فضاهای دیجیتالی به‌طور بالقوه خطراتی نیز دارند و نیاز است که مهارت‌هایی توسط نوجوانان آموخته شود. یکی از خطراتی که کودکان و نوجوانان در زندگی دیجیتالی به‌طور فزاینده‌ای با آن روبرو هستند قلدری سایبری است. قلدری سایبری به‌عنوان پرخاشگری سایبری یا پرخاشگری الکترونیکی اطلاق می‌شود و نوعی قلدری است که با اعمال تهاجمی و با استفاده از فناوری‌های الکترونیکی به مرحله ظهور می‌رسد (۵). قلدری سایبری اقداماتی مانند اعمال موهن، به نمایش گذاشتن نظرات آزاردهنده، هک کردن یک حساب کاربری، افشا کردن اطلاعات شخصی دیگران بدون رضایت آنان، آزارگری و فرستادن پیام تهدیدآمیز را در برمی‌گیرد. همچنین ابعاد تکرار در طی زمان و نبود توازن قدرت بین پرخاشگر و قربانی به تعریف قلدری سایبری افزوده شده‌اند (۶). هیندوجا و پاتچین (۷) معتقدند: «قلدری سایبری زمانی اتفاق می‌افتد که فردی در فضای مجازی و یا با استفاده از تلفن همراه یا سایر ابزارهای الکترونیک، فرد دیگری را بارها آزار دهد، با او بدرفتاری کند یا او را دست بیندازد». همچنین در پژوهشی دیگر هیندوجا و پاتچین (۷) نشان می‌دهند که ۱۶ درصد از دختران و ۱۸ درصد از پسران مرتکب آزار و اذیت سایبری شده‌اند. در ایران نیز پژوهشگران به شیوع آزار و اذیت سایبری در بین دانشجویان اشاره کرده‌اند و آن را یک مشکل اجتماعی می‌دانند (۸). بالاک ریشنان (۹) به مسائل و مشکلات قلدری مانند سوءاستفاده، تحقیر

و توهین در میان نوجوانان در رسانه‌های اجتماعی پرداخته‌اند و نشان دادند که الگوهای رفتاری منفی که یکی از آن‌ها قلدری سایبری است، به‌طور گسترده به‌صورت آنلاین و در فضای مجازی مشاهده می‌شود. قلدری سایبری نوجوانان تحت تأثیر شرایط مختلفی می‌تواند افزایش یابد که یکی از مهم‌ترین شرایط مؤثر بر آن، فقدان ارتباط و محبت در خانواده می‌باشد. محبت و ارتباط در خانواده می‌تواند نوجوان را به رفتار مثبت تشویق کند و از رفتارهای زورگویی سایبری جلوگیری می‌کند (۱۰). گاروفا و همکاران (۱۱) معتقدند که محیط خانواده ابتدایی‌ترین و مهم‌ترین عامل محیطی است که در شکل‌گیری و یا حفظ مشکلات در نوجوانی نقش دارد. دگرگونی‌های جسمی و روانی بزرگی که نوجوانان به‌سرعت متحمل می‌شوند، معمولاً با تغییراتی در کارکرد خانواده همراه است و بنابراین در این دوره از زندگی کارکرد خانواده و حمایت اجتماعی آن از عناصر کلیدی است که رشد مثبت نوجوان را تسهیل می‌کند (۱۲). مطالعات پیشین نشان داده است که خانواده نقش تعیین‌کننده‌ای در سلامت روانی و رفتاری نوجوانان دارد (۱۳). کارکرد خانواده به‌عنوان راهکارهایی تعریف می‌شود که اعضای خانواده برای تعامل، واکنش و رفتار با یکدیگر برمی‌گزینند و متغیرهایی همچون سبک‌های ارتباطی، سنت‌ها، نقش‌ها، مرزها، میزان نفوذپذیری، انعطاف‌پذیری، انطباق را در بر می‌گیرد (۱۴). یکی از مدل‌ها در حوزه کارکرد خانواده، مدل مک مستراست که براساس رویکرد سیستم‌های خانواده طراحی شده است. این مدل در دهه ۱۹۶۰ توسط اپستین، بی شاپ و لوین در دانشگاه مک مستر شکل گرفت. طبق این مدل کارکرد خانواده شش بعد اساسی دارد که شامل حل مسئله، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌دهی عاطفی، مشارکت عاطفی، کنترل رفتار است (۱۵). حل مسئله نشان‌دهنده توانایی خانواده برای حل مشکلاتی که یکپارچگی آن را به خطر می‌اندازد تا حدی که باعث حفظ کارکرد خانواده شود، مؤلفه ارتباط شامل تبادل کلامی اطلاعات در محیط خانواده است و نقش‌ها شامل الگوی مکرر رفتاری هر یک از اعضای خانواده که

سطوح بالایی از نشخوار خشم باشند، در اجرای راهبردهای تنظیم هیجانی که جهت کاهش سطح انگیزختگی است، مشکلات بیشتری دارند و در نتیجه تمایل بیشتری به رفتار پرخاشگرانه چه به صورت تکانشی یا عمدی دارند. همچنین نشخوار خشم می تواند به شکل افکار بعدی خشم، افکار انتقام جویانه، خاطرات خشم را افزایش دهد که موجب تمایل شدید به گسترش خشم می گردد (۲۳).

فضای مجازی بخش مهمی از زندگی شده است و نوجوانان بیش از سایرین از فضای مجازی استفاده می کنند (۲) و استفاده بیش از حد از فضای مجازی می تواند خطر خشونت (قلدری سایبری) را افزایش دهد. نوجوانان بخش مهمی از جامعه هستند که مشکلات روانی آن‌ها هزینه‌های سنگین برای جامعه به همراه دارد و جهت طراحی برنامه‌های پیشگیری مؤثر و درک مکانیسم‌های زیربنایی قلدری سایبری لازم است تا عوامل خطر مؤثر بر آن در نوجوانان شناسایی شود؛ بنابراین این پژوهش باهدف بررسی رابطه کارکرد خانواده و قلدری سایبری با نقش واسطه‌ای نشخوار خشم در نوجوانان انجام شد.

روش کار

روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. که از طریق الگویانی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری شامل تمامی نوجوانان ۱۵ تا ۱۷ ساله مقطع دوم و سوم متوسطه شهر مشهد بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ مشغول به تحصیل بودند. جهت بررسی حجم نمونه، با استفاده از برنامه GPower سطح معناداری ۰/۰۱، $\alpha = 0/99$ ، $\beta = 0/2$ ، Effect size = ۰/۲ تعداد ۵۰۰ نفر محاسبه شد که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای صورت گرفت. در مرحله اجرا بعد از حذف پرسشنامه‌های ناقص ۴۷۱ پرسشنامه تکمیل شد. ملاک‌های ورود شامل: دانش آموزان پایه دهم، یازدهم و دوازدهم متوسطه، استفاده از فضای مجازی و رضایت از شرکت در پژوهش و ملاک‌های خروج شامل مقاطع تحصیلی دیگر، عدم استفاده از فضای مجازی و عدم رضایت از شرکت در پژوهش بود.

کارکردهای خانواده را برآورده می‌سازد، است. همچنین پاسخ‌دهی عاطفی نشان‌دهنده میزان پاسخ‌دهی اعضای خانواده به محرک‌های عاطفی و مشارکت عاطفی میزان علاقه اعضای خانواده و ارزشی که آن‌ها برای فعالیت‌های دیگر اعضای خانواده قائل هستند، می‌باشد. کنترل رفتار نیز نشان‌دهنده الگوی خانواده در برخورد با موقعیت‌هایی است که از نظر جسمانی خطرناک هستند (۱۴).

یکی از مشکلاتی که برای نوجوانان پیش می‌آید و می‌تواند نقش مهمی در قلدری سایبری داشته باشد، نشخوار خشم است. نشخوار خشم یک فرایند شناختی منفی و تکراری است که زمان تجربه خشم ظاهر می‌شود خاطرات، افکار و احساسات را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۱۶). نشخوار خشم یکی از انواع نشخوار فکری است که تمایل به تمرکز بر افکار مرتبط با خلق در طول رویدادهای خشمگینانه تعریف شده است (۱۷). نشخوار خشم به صورت فرایندی غیرارادی و تکرارشونده از یک دوره تجربه خشم بروز می‌کند. افرادی که خشم را نشخوار می‌کنند بارها خشم را به صورت ذهنی با تمام جزئیات پرخاشگرانه و خیال‌پردازی مربوط به انتقام تجربه می‌کنند (۱۸). طبق مدل سیستم‌های چندگانه نشخوار خشم دنسون (۱۹)، نشخوار خشم بعد از فعال شدن یک محرک خشم آور با افزایش احساسات و افکار خشمگینانه و افزایش برانگیختگی همراه است که باعث می‌شود فرد برای خودتنظیمی وضعیت درونی خود و مصرف منابع شناختی تلاش بیشتری انجام دهد. یانگ و همکاران (۲۰) در پژوهشی به بررسی رابطه قلدری سایبری و نشخوار خشم پرداختند، نتایج نشان داد که نشخوار خشم به طور قابل توجهی ارتکاب قلدری سایبری نوجوانان را پیش‌بینی می‌کند. به طور کلی نوجوانان تمایل دارند که احساس خشم خود را تنظیم کنند، اما مکانیسم‌های تنظیمی همیشه منجر به پاسخ انطباقی نمی‌شود. اگر خشم در طول زمان حفظ شود، می‌تواند منجر به نشخوار فکری به عنوان راهی برای مقابله با تجربه منفی منجر شود (۲۱). لی و همکاران (۲۲) نشان دادند که نشخوار خشم دامنه پاسخ‌ها مانند ارزیابی مجدد و حل مسئله را کاهش می‌دهد. افرادی که دارای

ابزار پژوهش

پرسشنامه قلدری سایبری: پرسشنامه خود گزارشی قلدری سایبری پاتچین و هیندوجا (۲۰۱۶)، دارای دو زیر مقیاس قلدر و قربانی است. هر زیر مقیاس شامل ۱۰ گویه در مورد تجارب مختلف مرتبط با پدیده قلدری است (۲۴). پاتچین و هیندوجا (۲۴)، ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس قلدری را بین ۰/۸۶ و ۰/۹۳ و برای مقیاس قربانی ۰/۷۹ و ۰/۹۶، یعنی همبستگی درونی هر گویه در هر دو مقیاس را نسبتاً بالا و از نظر آماری معنادار گزارش کردند. این پرسشنامه در ایران اولین بار در پژوهش بختیاری (۱۳۹۶) مورد استفاده قرار گرفت. در اجرای مقدماتی پرسشنامه که بر روی ۶۰ نفر اجرا شد، از روانی و مفهوم بودن گویه ها برای پاسخ دهندگان اطمینان حاصل شد. ضریب آلفای کرونباخ در این پژوهش برای مقیاس قلدری ۰/۸۳ و مقیاس قربانی ۰/۷۳ محاسبه شد.

پرسشنامه سنجش کارکرد خانواده: این پرسشنامه برای عملکرد خانواده بر اساس الگوی مک مستر تدوین شده است. پرسشنامه کارکرد خانواده در سال ۱۹۸۳ توسط اپشتاین و بیشاب طراحی شده که دارای ۵۳ سؤال بود و بر اساس مقیاس پنج درجه ای لیکرت درجه بندی شده که باهدف توصیف ویژگی های ساختاری خانواده طراحی گردید. این مقیاس، کارکرد خانواده را در قالب ۷ عامل ارزیابی می کند (اپشتاین، بالوین و بیشاب، ۱۹۸۳). عامل اول حل مسئله، عامل دوم ارتباط، عامل سوم ایفای نقش، عامل چهارم پاسخ دهی عاطفی، عامل پنجم درگیری عاطفی، عامل ششم کنترل رفتار و عامل هفتم کارکرد کلی خانواده در نظر گرفته شده است. هرچقدر نمرات فرد در این پرسشنامه بیشتر باشد، نشان دهنده ای عملکرد مناسب خانواده است. اعتبار و روایی مقیاس سنجش عملکرد خانواده در ایران نیز مورد بررسی قرار گرفته و نتایج آن رضایت بخش گزارش شده است. ضریب آلفای کرونباخ کلی پرسشنامه را ۰/۹۸ گزارش کرده اند (۲۵).. همچنین در این پژوهش ضرایب آلفای کرونباخ حل مسئله، ارتباط، ایفای نقش، پاسخ دهی عاطفی، درگیری عاطفی، کنترل رفتار و کارکرد کلی خانواده به ترتیب

۰/۶۸، ۰/۵۳، ۰/۵۶، ۰/۶۹، ۰/۷۱، ۰/۶۴، ۰/۸۴، گزارش شد و ضریب آلفای کلی ۰/۹۲ می باشد.

مقیاس نشخوار خشم (ARS): این مقیاس را سوخودولوسکی و همکاران در سال ۲۰۰۱ برای ارزیابی فرایندهای شناختی ای که در اثر هیجان خشم ظاهر می شود و بر مبنای این فرض که آمادگی افراد برای نشخوار یا فکر کردن به حوادث و هیجان های گذشته متفاوت می باشد؛ ساخته اند. این مقیاس یک آزمون ۱۹ سؤالی است که چهار زیر مقیاس نشخوار خشم شامل: پس فکری خشم، افکار تلافی جویانه، خاطره های خشم و فهم علت ها را در اندازه ۴ درجه ای لیکرت از نمره یک (خیلی کم) تا نمره چهار (خیلی زیاد) می سنجد. نمره گذاری آزمون به صورتی است که نمره بیشتر بیانگر نشخوار خشم بیشتر است از محاسبه نمره های سؤالات چهار زیر مقیاس نمره نشخوار خشم کلی به دست می آید. ویژگی های روان سنجی مقیاس نشخوار خشم در پژوهش ساخودولوسکی و همکاران (۲۶) با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۷ مورد تأیید قرار گرفت. این مقیاس توسط بشارت (۲۷)، به فارسی برگردانده شده و بر روی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تهران هنجاریابی گردیده است. در تحقیق آن ها، اعتبار محتوای مقیاس نشخوار خشم بر اساس داوری ده نفر از متخصصان روانشناسی بررسی و ضرایب توافق کندال برای زیر مقیاس های پس فکری خشم، افکار تلافی جویانه، خاطره های خشم و شناختن علت ها و نمره کلی نشخوار خشم، مورد تأیید قرار گرفت. ضرایب همبستگی میانگین نمره های آزمودنی ها در زیر مقیاس های نشخوار خشم با شاخص های خشم صفت، خشم حالت، خشم درونی، مهار خشم بیرونی، بهزیستی روان شناختی و درماندگی روان شناختی معنادار بود. پایایی به روش های آزمون مجدد و همسانی درونی مقیاس نشخوار خشم در حد رضایت بخش مورد تأیید قرار گرفت. در این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ برای نشخوار فکری ۰/۹۳ محاسبه شد.

برای اجرای پرسشنامه ها روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای به کار رفت. ابتدا از بین نواحی هفت گانه آموزش و پرورش مشهد یک ناحیه (ناحیه دو)، به تصادف انتخاب

تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نرم‌افزار Spss نسخه ۲۶ و Smart PLS3 در دو بخش توصیفی و استنباطی انجام شد.

نتایج

شرکت‌کنندگان این پژوهش با میانگین سنی ۱۶/۵۲ و انحراف معیار ۰/۹۶ که ۲۳۸ دختر (۵۰/۴ درصد) و ۲۳۳ پسر (۴۹/۴ درصد) بودند. میانگین و انحراف معیار و کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در زیر ارائه شده است. مقادیر گزارش شده کجی و کشیدگی برحسب Z است، یعنی مقادیر کجی و کشیدگی بر خطای معیار هر کدام تقسیم شده است

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش

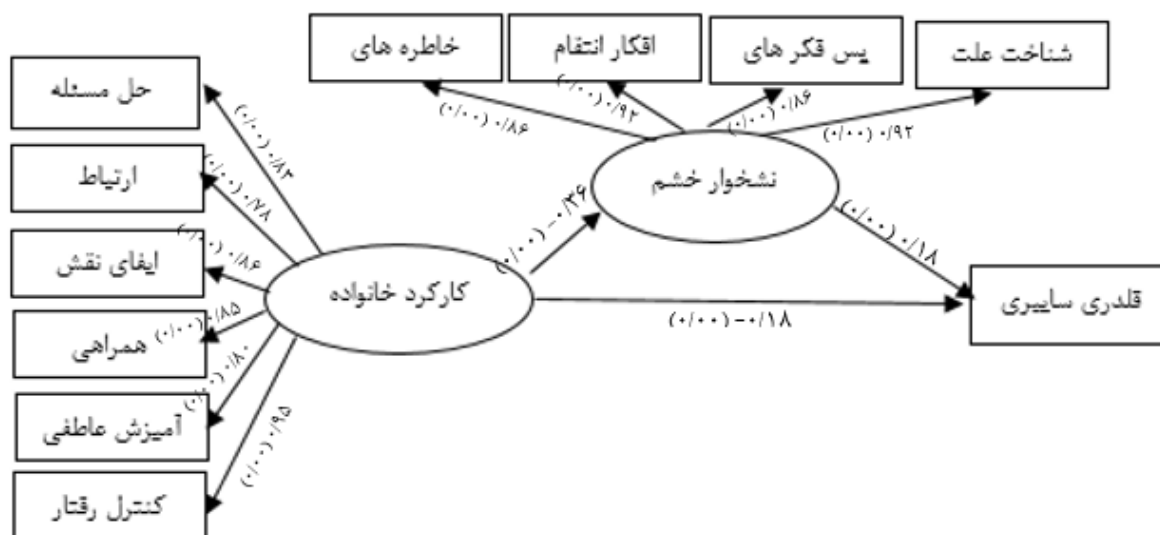
متغیر	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
قلدری سایبری	۱/۸۲	۰/۵۱	۶۹/۴۵	۴۵/۸۶
کارکرد کلی خانواده	۱۴۰/۳۲	۳۰/۰۷	-۴/۱۶	-۰/۵۴
حل مسئله	۱۲/۶۴	۴/۰۴	-۳/۶۳	۰/۰۴
ارتباط	۱۴/۵۳	۴/۳۹	-۱/۶۳	-۰/۳۰
ایفای نقش	۲۰/۲۲	۴/۱۵	-۴/۵۴	۰/۷۳
همراهی عاطفی	۱۵/۳۷	۴/۲۲	-۳/۷۲	-۱/۹۵
آمیزش عاطفی	۱۹/۱۲	۴/۶۳	-۵/۰۱	-۰/۳۰
کنترل رفتار	۲۵/۱۸	۵/۶۲	۶/۲۷	-۳/۴۷
نشخوار خشم	۴۱/۶۴	۱۲/۴۲	۳/۰۹	-۱/۴۳
خاطره‌های خشم	۱۱/۶۶	۳/۶۷	۱/۲۷	-۲/۴۷
افکار انتقام	۸/۱۸	۲/۹۴	۴/۲۷	-۲/۰۴
پس فکرای خشم	۱۲/۷۷	۴/۳۹	۴/۳۶	-۲/۰۷
شناخت علت‌ها	۸/۹۸	۲/۶۴	۲/۲۷	-۰/۹۵

ساختاری این ارتباط با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS که به شرط نرمال بودن داده‌ها حساس نیست، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ضرایب مسیر مستقیم و غیرمستقیم و کل متغیرهای پژوهش بر قلدری سایبری ارائه شده است. به منظور آزمون مدل مورد نظر از تحلیل معادلات ساختاری استفاده شد. شکل ۱ روابط ساختاری مدل تحقیق را به ترتیب در حالت ضریب بار عاملی و ضرایب معناداری نشان می‌دهد. همچنین به منظور تخمین برازش

با توجه به اینکه در داده‌های با حجم زیاد از کجی و کشیدگی جهت بررسی نرمال بودن استفاده می‌شود بنابراین از این دو شاخص جهت نرمال بودن داده‌ها استفاده شد که مقادیر کجی و کشیدگی بین ۲- و ۲ نشان‌دهنده نرمال بودن متغیرهاست. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود تعدادی از متغیرها نرمال نیستند؛ بنابراین جهت بررسی نقش میانجی نشخوار خشم در ارتباط بین قلدری سایبری نوجوانان و کارکرد خانواده آنان، مدل

نتایج برازش این مدل نشان می‌دهد که مقدار R^2 برای قلدری سایبری ۰/۰۶ و نشخوار خشم ۰/۱۸ بود، بنابراین با توجه به میزان ضریب تعیین می‌توان چنین بیان کرد که مدل ساختاری موردنظر برازش ضعیفی دارد. همچنین معیار اندازه تأثیر (f^2) که شدت رابطه میان سازه‌های مدل را تعیین می‌کند و مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب نشان از اندازه تأثیر کوچک، متوسط و بزرگ یک سازه بر سازه دیگر است و مقدار آن برای نشخوار خشم ۰/۰۲ و برای قلدری سایبری ۰/۰۹ به دست آمد که نشان از اندازه تأثیر کوچک دارد؛ بنابراین مدل موردنظر برازش ضعیفی دارد.

مدل از شاخص‌های مختلفی بهره گرفته شده است. پس از بررسی ضرایب بارهای عاملی به بررسی برازش مدل پرداخته می‌شود. ضریب تعیین نشانگر میزان تأثیری است که یک متغیر برونزا بر یک متغیر درونزا می‌گذارد. هر چه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های درون زای یک مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل دارد. چن (۱۹۹۸) سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی می‌کند. لازم به ذکر است که مقادیر آن در تنها برای سازه‌های درونزا محاسبه می‌شود و در مورد سازه‌های برونزا مقدار این معیار صفر است.



شکل ۱. مدل پژوهش و ضرایب مسیر

برای بررسی معناداری ضریب مسیر لازم است که مقدار t هر مسیر نیز مورد توجه قرار گیرد.

بر اساس مدل مفهومی در شکل ۱ اعداد واقع بر خطوط، ضریب مسیر و معناداری بین متغیرهای مکنون را نشان می‌دهد.

جدول ۲. ضرایب مسیر

معناداری	T-val ue	اثر مستقیم	مسیر
۰/۰۰۷	۲/۶۹	-۰/۱۸	آمیزش عاطفی -> نشخوار خشم
۰/۷۹۱	۰/۲۶	-۰/۰۱	ارتباط -> نشخوار خشم
۰/۰۱۲	۲/۵۱	۰/۱۸	حل مشکل -> نشخوار خشم
۰/۲۲۲	۱/۲۲	-۰/۱۴	عملکرد کلی خانواده -> نشخوار خشم
۰/۰۰۶	۲/۷۲	-۰/۲۰	نقش‌ها -> نشخوار خشم
۰/۳۰۰	۱/۰۳	۰/۰۸	همراهی عاطفی -> نشخوار خشم

۰/۰۱۸	۲/۳۷	-۰/۱۹	کنترل رفتار -> نشخوار خشم
۰/۰۰۰	۷/۸۰	۰/۲۵	نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۰۰۰	۳/۷۲	-۰/۱۸	کارکرد خانواده -> قلدری سایبری

مسیرهایی که مقدار t بالاتر از ۱/۹۶ است، در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادارند. همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود مسیرهای آمیزش عاطفی - نشخوار خشم، حل مشکل - نشخوار خشم، نقش‌ها - نشخوار خشم، کنترل - نشخوار خشم، نشخوار خشم - قلدری سایبری و کارکرد خانواده - قلدری سایبری معنادارند.

جدول ۳. ضرایب مسیر غیرمستقیم

معناداری	ضرایب غیرمستقیم	مسیرهای غیرمستقیم
۰/۴۸۱	-۰/۰۴	آمیزش عاطفی -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۹۵۲	-۰/۰۰	ارتباط -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۴۳۵	۰/۰۵	حل مشکل -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۴۷۵	-۰/۰۴	عملکرد کلی خانواده -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۴۱۲	-۰/۰۵	نقش‌ها -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۷۸۳	۰/۰۲	همراهی عاطفی -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۴۳۲	-۰/۰۵	کنترل رفتار -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری
۰/۳۲۱	-۰/۰۸	کارکرد خانواده -> نشخوار خشم -> قلدری سایبری

(۱۶)، هدایتی و اوکتاینتی (۱۰) بود. در تبیین نقش کارکرد خانواده در نشخوار خشم می‌توان افزود که خانواده ناکارآمد در حل مسائل اعضای خانواده بی‌بهره است و معمولاً مراحل حل مسئله را به‌درستی طی نمی‌کنند و نمی‌توانند آن را به فرزندان خود آموزش دهند و همین امر می‌تواند موجب شود که در خودتنظیمی خشم نیز دچار مشکل شوند و این فرزندان در برخورد با مشکلات و مسائل مختلف از کارایی لازم برخوردار نیستند. اختلال در کارکرد خانواده باعث سردرگمی، نگرانی، مشکلات ارتباطی و تهدید سلامتی اعضای خانواده می‌شود و می‌تواند نحوه کارکرد و انعطاف‌پذیری و سازگاری فرزندان را تحت تأثیر قرار دهد. همچنین مشکلات ارتباطی موجب می‌گردد که خشم‌ها در دامنه ارتباطات به کلام درنیاید و به‌صورت ذهنی تبدیل شود. بخش عمده‌ای از هیجان‌های منفی که افراد تجربه می‌کنند ناشی از نشخوارهای فکری است که به دنبال تجارب منفی در ذهن ایجاد می‌شود.

همان‌طور که مشاهده می‌شود ضرایب غیرمستقیم کمتر از ۰/۱۰ است و ضرایب نشان می‌دهند که متغیر کارکرد خانواده از طریق متغیر میانجی نشخوار خشم نتوانسته بر قلدری سایبری تأثیر بگذارد بنابراین مدل موردنظر یعنی نقش میانجی نشخوار خشم معنادار نبود. اما مسیرهای مستقیم بین متغیرها معنادار بود.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش باهدف بررسی نقش میانجی نشخوار خشم در رابطه کارکردهای خانواده و قلدری سایبری نوجوانان انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مسیرهای مستقیم آمیزش عاطفی - نشخوار خشم، حل مشکل - نشخوار خشم، نقش‌ها - نشخوار خشم، کنترل - نشخوار خشم، نشخوار خشم - قلدری سایبری و کارکرد خانواده - قلدری سایبری معنادار بودند، اما ضرایب غیرمستقیم از کارکرد خانواده به قلدری سایبری با میانجی‌گری نشخوار خشم معنادار نبود. یافته‌های پژوهش همسو با نتایج لی و همکاران (۲۲)، یانگ و همکاران (۲۰)، سالگورو و همکاران

حمایت عاطفی، حمایت اقتصادی و آموزشی شود. خانواده بستر ضروری برای کار بر روی عواطف از ماه‌های اول زندگی است که دعوت به ایجاد فضاهایی برای ارتباط می‌کند. از طریق ارتباط و اساساً روابط عاطفی ایجاد شده بین اعضای خانواده، کارکرد کمکی و حمایتی برای حل مشکلات را نیز اعمال می‌کند (۳۱).. نوجوانان از ناهماهنگی والدین در زمینه مسائل تربیتی سوءاستفاده می‌کنند. آن‌ها تحت تأثیر اختلافات والدین ناسازگار می‌شوند و به راحتی از قوانین سرپیچی می‌کنند و تحت تأثیر خلأ عاطفی ناشی از روابط شکننده درون خانواده به فضای مجازی گرایش می‌یابند و به دلیل روابط پرتعارض در خانواده و تجربه هیجانات منفی، در فضای مجازی که پرخاشگری به صورت کم‌خطرتری ابزار می‌گردد، به صورت‌های مختلف در قلدری سایبری می‌تواند نشان دهد.

همچنین نتایج نشان داد که تأثیر واسطه‌ای نشخوار خشم در رابطه کارکرد خانواده و قلدری سایبری معنادار نبود که می‌تواند بیانگر ضرایب متفاوت و تأثیرگذاری کارکرد خانواده و نشخوار خشم بر قلدری سایبری باشد. درحالی‌که کارکرد خانواده و نشخوار خشم بر قلدری نوجوانان نقش داشتند اما نقش واسطه‌ای نشخوار خشم تأیید نشد. پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی روبرو بود که شناسایی آن دیگر پژوهشگران را در اجرای پژوهش‌هایی از این دست را یاری می‌رساند. محدود بودن نمونه به دانش آموزان مقطع دوم و سوم متوسطه، استفاده از پرسشنامه‌های خود گزارش دهی که ممکن است داده‌های دقیقی در مورد متغیرهای مورد اندازه‌گیری به دست نیاید، می‌توان به اشاره کرد که با توجه به این موارد در تعمیم نتایج به گروه‌های دیگر باید جانب احتیاط را رعایت کرد از این رو انجام پژوهش‌های مشابه در میان جامعه پسران و مدارس دیگر با استفاده از ابزارهای مختلفی مثل مصاحبه و مشاهده ضرورت می‌یابد. همچنین با توجه به نقش خانواده در قلدری سایبری، توجه بیش از پیش بر کیفیت ارتباطات و تعاملات خانواده دانش آموزان در سلامت نوجوانان از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های زندگی برای والدین و دانش آموزان پیشنهاد می‌شود.

در تبیین نقش نشخوار خشم در قلدری سایبری نوجوانان می‌توان افزود که قلدری به عنوان رفتار پرخاشگرانه‌ای است که در بافت عدم تعادل قدرت موجب آسیب به فرد دیگر می‌شود و محققان قلدری را به عنوان هرگونه رفتار پرخاشگرانه که موجب آسیب زدن عمدی، تکراری بودن رفتار و عدم تعادل واضح قدرت بین فرد قلدر و قربانی را شامل می‌شود. افزایش نشخوار خشم، عواطف منفی و خشم را تحریک می‌کند و سطح بالای عواطف منفی تمایل به پرخاشگری را افزایش می‌دهد (۲۸). نشخوار خشم با رفتارهای تهاجمی و پرخاشگرانه همبستگی مثبت دارد (۲۹). نشخوار خشم که بر دو مؤلفه تجسم رویداد خشم و مرور ذهنی اعمال انتقام جویانه مبتنی است، احتمال بروز تکانه‌های پرخاشگری را افزایش می‌دهد و قلدری سایبری نیز نتیجه یک نوع از پرخاشگری است که در فضای مجازی به صورت کلامی ابراز می‌شود. از آنجایی که احساس خشم می‌تواند احتمال بروز رفتار پرخاشگرانه را افزایش دهد، نشخوار خشم عواطف منفی و خشم را تحریک می‌کند و سطح بالای عواطف منفی تمایل به پرخاشگری را افزایش می‌دهد.

در تبیین نقش کارکرد خانواده در قلدری سایبری می‌توان افزود که قلدری مجموعه‌ای از رفتارهای تکراری و آسیب‌رسان است که مدت‌زمان طولانی ادامه دارد و به پیامدهای منفی منجر می‌شود و شامل عدم توازن در قدرت است (۳۰) و کارکرد خانواده که مربوط به چگونگی روابط اعضای خانواده، تعامل و حفظ روابط، چگونگی تصمیم‌گیری و حل مشکلات اعضای خانواده می‌باشد، جنبه مهمی است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی فرزندان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. محیط خانوادگی ناکارساز می‌تواند برای بسیاری از جنبه‌های فرزندان از جمله گرایش به قلدری مؤثر باشد. نحوه ارتباط اعضای یک خانواده با یکدیگر، عملکرد و پویایی خانواده را مشخص می‌کند. در دوران نوجوانی اگرچه گروه همسالان تأثیر شدیدی بر تفکر، احساس و ارزش‌های اجتماعی فرد می‌گذارد، خانواده همچنان به ایفای نقش نگهدارنده و حمایتی خود ادامه می‌دهد. کارکرد خانواده در دوران نوجوانی می‌تواند منجر به اجتماعی شدن و کنترل رفتار،

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور می‌باشد. نویسنده از اساتید راهنما و مشاور و تمامی

کسانی که در این راستا با محقق همکاری نمودند کمال تشکر را دارد.

تعارض منافع

این مطالعه فاقد تضاد منافع می‌باشد.

*Original Article***The mediating role of anger rumination in the relationship between family functions and adolescent cyber bullying**

Received: 02/03/2021 - Accepted: 23/05/2021

Firoozeh Majdi¹
 Mustafa Bolghan-Abadi^{2*}
 Ahmad Mansouri³
 Mahdi Akbarzadeh⁴
 Mohamad Reza Khodabakhsh⁵

¹ Ph.D student in Psychology,
 Department of psychology, Neyshabur
 Branch, Islamic Azad University,
 Neyshabur, Iran.

² Department of psychology,
 Neyshabur Branch, Islamic Azad
 University, Neyshabur, Iran.
 (Corresponding Author)

³ Department of psychology,
 Neyshabur Branch, Islamic Azad
 University, Neyshabur, Iran.

⁴ Department of psychology,
 Neyshabur Branch, Islamic Azad
 University, Neyshabur, Iran

⁵ Department of psychology,
 Neyshabur Branch, Islamic Azad
 University, Neyshabur, Iran

Email: mbolghan@gmail.com

Abstract

Introduction: With the increasing use of social networks and cyberspace, cyber bullying has also increased in the virtual world. The aim of this study was to investigate the mediating role of anger rumination in the relationship between family functions and cyber bullying in adolescents.

Methods: The method of the present study was descriptive-correlational through structural equation modeling. The statistical population included all adolescents aged 15 to 17 in the second and third grades of high school in Mashhad who were studying in the academic year 1399-1400. The sample size was 471 people which was done by cluster sampling method and through an online questionnaire in schools of the second district of Mashhad. The research instruments included Patchin and Hendoja (2016) cyber bullying questionnaire, Epstein and Bishab family function (1983) and the rumination of anger of Sokhodolovski et al. (2001). Data analysis was performed using structural equations in Spss26 and Smart PLS3 software.

Results: The results of structural equations showed that direct paths from family functioning components including emotional intercourse, problem solving, roles and control to anger rumination, as well as direct path from anger rumination to cyber bullying and family functions to cyber bullying were significant. And indirect paths from family functioning to cyber bullying mediated by rumination were not significant.

Conclusion: Based on the results of this study, family functioning and anger rumination can predict cyber bullying in adolescents.

Keywords: Family functions, Ruminant rumination, Cyber bullying, Adolescents

References

1. Murray C, Zvoch K. Teacher—student relationships among behaviorally at-risk African American youth from low-income backgrounds: student perceptions, teacher perceptions, and socioemotional adjustment correlates. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*. 2011;19(1):41-54.
2. Wu CST, Wong HT, Yu KF, Fok KW, Yeung SM, Lam CH, et al. Parenting approaches, family functionality, and internet addiction among Hong Kong adolescents. *BMC pediatrics*. 2016;16(1):1-10.
3. George MJ, Odgers CL. Seven fears and the science of how mobile technologies may be influencing adolescents in the digital age. *Perspectives on psychological science*. 2015;10(6):832-51.
4. Van den Eijnden RJ, Meerkerk G-J, Vermulst AA, Spijkerman R, Engels RC. Online communication, compulsive Internet use, and psychosocial well-being among adolescents: A longitudinal study. *Developmental psychology*. 2008;44(3):655.
5. Stockdale LA, Coyne SM, Nelson DA, Erickson DH. Borderline personality disorder features, jealousy, and cyberbullying in adolescence. *Personality and Individual Differences*. 2015;83:148-53.
6. Del Rey R, Casas JA, Ortega R. Impact of the ConRed program on different cyberbullying roles. *Aggressive behavior*. 2016;42(2):123-35.
7. Hinduja S, Patchin JW. Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant behavior*. 2008;29(2):129-56.
8. Bayat M, Shahbazi R, Soraya K, Mahboob M, Didar F, Badrkhani S. Prevalence of traditional and cyber bullying among 12th grade students in Ardabil. 2nd National Conference on Social Injuries; Ardabil 2019.
9. Balakrishnan V. Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency. *Computers in Human Behavior*. 2015;46:149-57.
10. Hidayati LN, Oktafianti RA. The Relationship Between Family's Affective Functions and Cyberbullying in Adolescents. *people*. 2021;15(16):30.
11. Garoff FF, Heinonen K, Pesonen AK, Almqvist F. Depressed youth: treatment outcome and changes in family functioning in individual and family therapy. *Journal of Family Therapy*. 2012;34(1):4-23.
12. Uribe AF, Orcasita LT, Aguillón Gómez E. Bullying, redes de apoyo social y funcionamiento familiar en adolescentes de una institución educativa de Santander, Colombia. *Psychologia Avances de la disciplina*. 201۸-۹۹:(۲)۶:۲
13. Oyserman D, Bybee D, Mowbray C. Influences of maternal mental illness on psychological outcomes for adolescent children. *Journal of adolescence*. 2002;25(6):587-602.
14. Amani R. The role of family function in teenagers anxiety and depression. *Clinical Psychology and Personality*. 2020;13(2):77-84.
15. Velders FP, Dieleman G, Henrichs J, Jaddoe VW, Hofman A, Verhulst FC, et al. Prenatal and postnatal psychological symptoms of parents and family functioning: the impact on child emotional and behavioural problems. *European child & adolescent psychiatry*. 2011;20(7):341-50.
16. Salguero JM, García-Sancho E, Ramos-Cejudo J, Kannis-Dymand L. Individual differences in anger and displaced aggression: The role of metacognitive beliefs and anger rumination. *Aggressive behavior*. 2020;46(2):162-9.
17. Patel S, Day TN, Jones N, Mazefsky CA. Association between anger rumination and autism symptom severity, depression symptoms, aggression, and general dysregulation in adolescents with autism spectrum disorder. *Autism*. 2017;21(2):181-9.
18. Mahmoudi T, Basak Nejad S, Mehrabizadeh Honarmand M. Investigating and determining the relationship between rumination anger and adolescent aggression. *Journal of Psychological Development*. 2012;19(2):73-90.
19. Denson TF. The multiple systems model of angry rumination. *Personality and Social Psychology Review*. 2013;17(2):103-23.
20. Yang J, Li W, Wang W, Gao L, Wang X. Anger rumination and adolescents' cyberbullying perpetration: Moral disengagement and callous-unemotional traits as moderators. *Journal of affective disorders*. 2021;278:397-404.

21. Ray RD, Wilhelm FH, Gross JJ. All in the mind's eye? Anger rumination and reappraisal. *Journal of personality and social psychology*. 2008;94(1):133.
22. Li J-B, Dou K, Situ Q-M, Salcuni S, Wang Y-J, Friese M. Anger rumination partly accounts for the association between trait self-control and aggression. *Journal of research in personality*. 2019;81:207-23.
23. Camacho A, Ortega-Ruiz R, Romera EM. Longitudinal associations between cybervictimization, anger rumination, and cyberaggression. *Aggressive behavior*. 2021;47(3):332-42.
24. Patchin JW, Hinduja S. Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of general strain theory. *Youth & Society*. 2011;43(2):727-51.
25. Beyrami M, Hashemi T, Fathi Azar I, Alaei P. Traditional and cyber bullying in middle school girls: The role of teacher-student communication quality. *Journal of Educational Psychology*. 2013;26(8):152-75.
26. Sukhodolsky DG, Golub A, Cromwell EN. Development and validation of the anger rumination scale. *Personality and individual differences*. 2001;31(5):689-700.
27. Besharat MA. Dimensions of Perfectionism in Depressed and Anxious Patients. *Journal of Psychological Sciences*. 2009;3(1):2-14.
28. Saeedi E, Sabourimoghadam H, Hashemi T. Predicting the relationship between emotional intelligence and anger rumination with the aggression of Tabriz university students. *Quarterly Social Psychology Research*. 2020;10(38):65-82.
29. Takebe M, Takahashi F, Sato H. Anger rumination as a risk factor for trait anger and anger-in: A longitudinal study. *Personality and Individual Differences*. 2016;101:451-5.
30. Nordahl JK, Poole A, Stanton L, Walden LM, Beran TN. A review of school-based bullying interventions. *Democracy & Education*. 2008;18(1):16-20.
31. Barragán Martín AB, Molero Jurado MdM, Pérez-Fuentes MdC, Oropesa Ruiz NF, Martos Martínez Á, Simón Márquez MdM, et al. Interpersonal support, emotional intelligence and family function in adolescence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021;18(10):5145.